

Kees Verheul. *Villa Bermond*. Querido

Wie ergens van houdt, wil het hebben. Wat het ook is dat we beminnen: boeken, schilderijen, vrouwen, auto's of postzegels - er bestaat geen liefde zonder bezitsdrang. En lukt het niet in de werkelijkheid, dan vluchten we moeiteloos in de verbeelding. Als het maar van ons wordt! In zijn roman *Villa Bermond* probeert vertaler en essayist Kees Verheul zelfs een heel land en een heel tijdperk (Rusland in de negentiende eeuw) met behulp van de fantasie tot zijn geestelijk eigendom te maken.

Verheuls liefde moet groot zijn, want *Villa Bermond* is nog pas het eerste deel van wat „een familiegeschiedenis in vier delen" zal worden. De titel van het geheel luidt: *De Tutcheffs*. De naam behoort bij een negentiende-eeuwse dichter en diplomaat die in Karel van het Reves *Geschiedenis van de Russische literatuur* Tjoettsjev heet en van wie we in dit eerste deel nog niet al te veel te zien krijgen. Hij heeft in de winter van 1864-65 samen met vrouw en dochters een villa gehuurd in Nice, treurt daar over zijn onlangs gestorven maîtresse Lola en voelt zich vervreemd van de wereld. Dat is het wel zo'n beetje.

Een groter deel van het boek wordt in beslag genomen door het uitgesponnen relaas van een verblijf te Scheveningen (in de zomer van 1864) van de Russische kroonprins, die daar een - naar Verheul suggereert - ongewone vriendschap ontwikkelde met koningin Sophie, de vrouw van Willem III. Interessant aan deze kroonprins is vooral dat hij een paar maanden later te Nice zou overlijden, in „Villa Bermond", op de plaats waarvan later een Russische kerk zou worden gebouwd.

Deze kerk maakte in 1953 een diepe indruk op de toen dertienjarige Kees Verheul, die vanaf dat moment is gaan fantaseren over de jonggestorven Tsarewitsch. Met als uiteindelijk resultaat deze roman, waarin naast de passages over de Tutcheffs en de Russische kroonprins ook enkele hoofdstukken staan met persoonlijke herinneringen van de schrijver, die duidelijk moeten maken op wat voor oude affectie de belangstelling voor Rusland en alles wat met Rusland te maken heeft bij hem berust.

In weerwil van de affectie is *Villa Bermond* geen overtuigende roman geworden. Wat eraan ontbreekt is in de eerste plaats samenhang. Verheul probeert wel voortdurend de indruk te wekken dat de lotgevallen van de Tutcheffs, die van de kroonprins en zijn eigen jeugdherinneringen iets met elkaar te maken hebben, maar voor mij als lezer ontbreekt elke evidentie. Ik zie hoogstens enkele parallellen: zowel bij de Tutcheffs als bij de jeugdherinneringen gaat het om ouders en kinderen. Het verhaal over de kroonprins lijkt voornamelijk te dienen om een en ander aan elkaar te breien (de dochters van Tutcheff hebben bloemen op de kist van de dode Tsarewitsch gelegd) en Verheuls eigen Russische passie iets meer reliëf te geven.

Misschien dat de volgende delen grotere klaarheid zullen brengen. In de tussentijd moeten we ons behelpen met dit eerste deel, dat er echter ook los van verband en samenhang nauwelijks in slaagt mijn aandacht gevangen te houden. In handen van F.B. Hotz was zo'n verhaal over het verblijf van Nicolai Alexandrovitsch in Scheveningen misschien iets bijzonders geworden; met de jeugdherinneringen had A.F.Th. van der Heijden ongetwijfeld raad geweten. Maar onder de pen van Verheul blijft het allemaal wat ergens ter typering van de kroonprins wordt gezegd: flets.

Het merkwaardige is dat Verheul zich zelf van zijn beperkingen heel goed bewust lijkt te zijn. Op een paar plaatsen bekent hij zijn onvermogen een bepaald iets te beschrijven, elders biedt hij zelfs zijn verontschuldigen aan voor de tekortkomingen van zijn stijl. Dat klinkt sympathiek, maar wanneer bekentenissen en excuses zo volkomen op hun plaats zijn als hier, dan schiet je er als lezer weinig mee op; de saaiheid en langdradigheid zullen er niet minder van worden.

Verheul schrijft een kleurloos, perkamentachtig proza (in het verhaal over de kroonprins nog versterkt door een - volstrekt willekeurige - archaische spelling en woordkeus) en is bovendien vergeten zijn verhalen van een boeiende plot ter voorzien. Hij moet het hebben van stemmingsbeelden, die verondersteld worden uitzonderlijke ervaringen weer te geven. Jammer genoeg zijn deze ervaringen doorgaans zo onopzienbarend dat er op papier eigenlijk niets van overblijft, behalve wat quasidiepzinnige suggesties.

Zo beschrijft Verheul bijvoorbeeld hoe de kroonprins („Nicky”) voor het eerst het wegvallen van „begrenzungen” tijdens een zonsondergang ontdekt: „Ook van een andere barrière, vanzelfsprekend voor zijn beleven tot dusver, bemerkte Nicky de afwezigheid. Zat hij hier aan een raam? Gebeurde de zonsondergang ergens achter de horizon? Het leek de grootvorst niet alleen of het glas dat hem van het uitzicht scheidde weg was, maar ook of hij geen ogen meer had. In plaats van te kijken was hij hetgeen hij zag. Ook leek hij nu te bewegen, eerst langzaam en dicht langs de grond, dan sneller en hoger, steeds rechtuit in de richting van de stervende lichtplek die de wereld naar zich toe zoog als het gat van een trechter”. Et cetera.

Het minst vervelend zijn nog de autobiografische hoofdstukken. Vader Verheul zie ik na een paar bladzijden wel voor me, als een ietwat gefrustreerde klerk bij de Spoorwegen, die zijn zoon uit de encyclopedie een paar woorden Russisch leert, terwijl de moeder als een knusse tante Pollewop altijd appels en boterhammen achter de hand blijkt te hebben. Ook de vakantie van het gezin in Nice, waar men logeert in een goedkoop hotel van de SNCF, wordt aandoenlijk in beeld gebracht. Zulke passages kunnen niettemin onmogelijk de hele roman dragen; hun effect moet misschien zelfs averechts worden genoemd, aangezien ze - onbedoeld - benadrukken hoe hulpeloos de rest er bijhangt, alle onmiskenbare liefde en bezitsdrang ten spijt.

(de Volkskrant, 12-6-1992)